

tactic to the structure of a sentence as prichinova sintaksema, predetermines existence of own causal paradigm. The attempt of integral analysis is done structurally semantic features of kauzativnikh dialects, their systematization and description. An adverb, functioning in to semantiko-syntactic to the structure of a sentence as reason sintaksema, predetermines existence of own causal paradigm. It is offered in research classification of adverbial paradigm of category of kauzal'nosti. Two varieties of gramem are legitimately selected: gramemi actually reasons; analytical gramemi with causal semantics.

Key words: category, paradigm, gramema, semantics, kauzativnist', adverb, reason, semantic-syntactic structure of the sentence.

УДК 811.161.2'367

Раїса Христіанінова

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ РІЗНОВИДИ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено актуальній проблемі теорії складних речень. У ній досліджено безсполучникові конструкції, утворені граматично рівноправними предикативними частинами, поєднаними сурядним зв'язком, обґрунтовано можливість зарахування таких конструкцій до складносурядних речень. Проаналізовано семантико-синтаксичну організацію цих мовних одиниць і виокремлено їхні семантико-синтаксичні типи та різновиди. Установлено, що безсполучникові складносурядні речення функціують у сфері єднальних, зіставно-протиставних та приєднувальних відношень. Значеннево найрозгалуженіші конструкції з єднальними відношеннями між предикативними частинами, вони репрезентовані кількома різновидами – зі значенням переліку одночасних або послідовних у часі подій, сумісності дій, обмежувальним та наслідковим. Зіставно-протиставні та приєднувальні безсполучникові складносурядні речення представлені значно вужче. Безсполучникові і сполучникові конструкції здебільшого постають як формально-синтаксичні варіанти тих самих складносурядних речень. Незначна частина безсполучникових складносурядних речень не мають відповідників серед сполучникових.

Ключові слова: безсполучникове складносурядне речення, сурядний зв'язок, єднальні семантико-синтаксичні відношення, зіставно-протиставні відношення, приєднувальні відношення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Конструкції із безсполучниковим поєднанням предикативних частин мали різне

витлумачення в історії лінгвістичної науки. До середини ХХ ст. їх розподіляли між складносурядними й складнопідрядними реченнями. У 50-х роках минулого сторіччя М. С. Поспелов запропонував принципово нове розуміння безсполучникових складних конструкцій: їх було визнано особливим структурно-семантичним класом складних речень і протиставлено складносурядним та складнопідрядним [4]. Обґрунтуванню окремішності безсполучникових складних речень присвячені монографії українського дослідника С. І. Дорошенка [3] та російського мовознавця Є. М. Ширяєва [7]. Таке витлумачення безсполучникових конструкцій знайшло широку підтримку в наукових колах і було впроваджене в шкільну та вишівську практику.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Наприкінці ХХ ст. відомий український мовознавець І. Р. Вихованець запропонував нову класифікацію складних речень, побудовану на протиставленні типів синтаксичного зв'язку між предикативними частинами. Відповідно до основних типів цього зв'язку він виокремив чотири класи базових складних речень: складносурядні, складнопідрядні, складні речення зі взаємозалежними частинами та складні речення з недиференційованим синтаксичним зв'язком [2]. Згідно з цією класифікацією конструкції з безсполучниковим поєднанням предикативних частин наявні в усіх чотирьох групах складних речень. І. Р. Вихованець наголошує, що «належність деякої частини безсполучникових конструкцій до складносурядних і складнопідрядних речень визначається типом синтаксичного зв'язку – сурядним і підрядним, які виявляють тотожні синтаксичні властивості як у сполучникових, так і безсполучникових складних реченнях» [2, с. 348]. Цю думку підтримали Ю. І. Беляєв [1], Р. О. Христіанінова [6, с. 23]. Отже, за новітнього функційно-категорійного підходу до складносурядних речень належать і сполучникові, і безсполучникові утворення, предикативні частини яких є граматично незалежними одна від одної та поєднані сурядним зв'язком за допомогою сполучників або без них.

Мета і завдання статті – удокладнити відомості про безсполучникові складносурядні речення, виокремити та описати семантико-синтаксичні різновиди цих конструкцій, виявити функційні особливості безсполучникових складносурядних речень порівняно з відповідними сполучниковими.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. І. Р. Вихованець наголошує, що в системі

типів складносурядних речень безсполучникові утворення посідають незначне місце. Вони не мають такої розгалуженості семантико-синтаксичних відношень, яка властива сполучниковим складносурядним конструкціям, і функціують у сфері однієї з груп складносурядних речень відкритої структури – єднальних складносурядних речень зі значенням переліку. Потенційна необмеженість сурядного ряду й однотипність предикативних частин якраз і становлять специфіку безсполучникових складносурядних речень [2, с. 304–305]. У таких реченнях можливі два різновиди семантико-синтаксичних відношень – одночасності дій, процесів або станів та їхньої часової послідовності.

Відтворювані в структурах зі значенням одночасності дії й факти не залежать одні від одних, відбуваються паралельно в один і той самий відтинок часу. Наша свідомість просто об'єднує їх в одну картинку. Між предикативними частинами виникають відношення переліку. Такі дії і явища можуть бути співвіднесені з планом минулого: *Таємниче горіли за вікнами зорі, на печах зітхали домовики, відьми блукали за стінами й хукали на шибки* (В. Шевчук); *Танцювали дерева, Сміялися квіти, Умивалося небо у синяві рік...* (В. Симоненко); теперішнього: *Світить з блакиті сонце, зеленіють гори, джерельною свіжістю дихає вода* (О. Гончар); *Розвиднюється повільно, майже непомітно, весь час ідемо в сутінках, рубіни передніх машин без кінця втікають від нас, зникають в ще схожих на ніч імлах світання* (О. Гончар) або майбутнього: *П'янітиме ніч од того соло-в'їного шалу, п'янітиме все, не знаючи сну, завмиратиме солодко не одна дівоча та хлоп'яча душа!..* (О. Гончар); *Пройдуть зливи, замовкнуть грози, Задрімають вітри на ланах...* (В. Симоненко). Оскільки відображувані в розгляданих безсполучникових складносурядних реченнях події пов'язані між собою тільки тим, що відбуваються одночасно, то такі речення легко розпадаються на кілька простих, пор.: *Таємниче горіли за вікнами зорі. На печах зітхали домовики. Відьми блукали за стінами й хукали на шибки; Розвиднюється повільно, майже непомітно. Весь час ідемо в сутінках. Рубіни передніх машин без кінця втікають від нас, зникають в ще схожих на ніч імлах світання; Пройдуть зливи. Замовкнуть грози. Задрімають вітри на ланах.* Злитість безсполучникової конструкції зростає, якщо предикативні частини, об'єднані відношеннями переліку, мають спільний компонент – найчастіше детермінант або навіть підрядну частину: *І як завжди, але й не так Співають птавиці, квітне мак, Хмарки*

пливуть, ліси синіють, Попід гаями ріки мріють (М. Луків); *Довкола Настасі* панувала *настороженість, напружене очікування, лунали притаєні пошепти* (П. Загребельний); *Коли вона прокинулась, на столі вже горіла свічка, в кімнаті нікого не було, у чорні смолисті вікна дріботів дощ...* (О. Гончар); *Коли Яворницький розповідав про це, очі його загорялись гнівом, суворими ставали слова...* (О. Гончар). Спільний компонент зазвичай має чітко закріплене місце – стоїть у препозиції. Він виконує важливе семантичне навантаження: вказує на те, коли, де чи як відбувається все перелічуване в наступних предикативних компонентах. Препозицію спільного члена С. І. Дорошенко вважає конститутивною прикметою розглядуваного різновиду безсполучникових речень [3, с. 81]. Як значеннєво однорідні, перелічувані компоненти одночасового плану зазвичай не мають чіткої закріпленості щодо порядку їхнього розташування, що дає змогу вважати безсполучникові складносурядні речення одночасності граматичними одиницями з гнучкою структурою.

За І. Р. Вихованцем, безсполучникові складносурядні речення, які вказують на відношення одночасності дій, процесів або станів, виявляють найвищий ступінь однотипності предикативних частин [2, с. 305]. Присудки в усіх предикативних частинах таких речень вживають зазвичай у тих самих часових формах: *Справді, незабаром на галявину прослизнула темна постать, дзенькнуло відро, почувся чоловічий голос* (П. Загребельний); *Вечір був тихий, зоряний, зі степу долинали перепелині перегуки, ніч снувала в житах казку* (О. Гончар); *Золотіє вечірня тополя, Дивним світлом горять небеса* (М. Луків); *Майне перехожий; прогуркоче трамвай; з диким вереском промчить кудись колона криваво-червоних пожежних машин* (О. Гончар). Для відтворення протяжних подій, що декотрі з них почалися раніше і тривають у момент мовлення про них, а не завершилися до моменту мовлення, але збережений їхній результат, можливе поєднання предикативних частин із формами теперішнього й минулого часу, причому предикативні частини з формою минулого часу зазвичай стоять у постпозиції, пор.: *Відлітають птахи, облітають сади, Спорожніли поля і городи* (М. Луків) – *Відлітають птахи, облітають сади, стоять порожні поля й городи; Осінні дощі безкінечні і сірі, птахи відлетіли, сховалися звірі* (М. Луків) – *Осінні дощі безкінечні і сірі, немає птахів, не видно звірів*. Перенесення цих складників у препозицію змінює часове співвідношення частин – предикативні

частини з дієсловами минулого часу постають як такі, що передують тим, у яких ужито форми теперішнього часу, пор.: *Спорожніли поля і городи, відлітають птахи, облітають сади; Птахи відлетіли, сховалися звірі, осінні дощі безкінечні і сірі.* За наявності лексичних компонентів зі значенням протяжності в часі препозитивні предикативні частини з формами минулого часу можуть набувати значення одночасних із наступними предикативними частинами з формами теперішнього часу: *Стародавня Ольвія... давно їх цікавила обох, давно їм хочеться досліджувати, розкопувати її, занесену пісками...* (О. Гончар). Однотипність предикативних частин часто спричиняє їхній паралелізм: *За порогом густою синню курились береги, за порогом непокоїлась осіння вода, підмиваючи зоряні краї неба* (М. Стельмах); *Падав і не падав перший сніг, курилась і не курилась земля, підбиваючись під розкошлану димчасту куделю осіннього вечора* (М. Стельмах); *Довго спали вітри у ярах на припоні, Довго тиша гнітюча полями повзла...* (В. Симоненко); *Ще безтривожно ходять по місту ті, які вмиратимуть на рубежах, ітимуть в оточеннях, горітимуть у кремаційних печах концтаборів, штурмуватимуть Будапешт і Берлін; ще стоїть на узвишші посеред міста сірий масивний БЧА – Будинок Червоної Армії...* (О. Гончар). Розглядані безсполучникові складносурядні речення досить поширені в сучасній українській літературній мові. У поетичних і прозових творах вони часто функціують поряд із такими самими сполучниковими, пор.: *Жасмин цвіте, і трави косять, І сіно пахне і п'янить* (М. Луків); *І гасне звук за літаком, І вітер бавиться листком, І десь воркує горлиця* (М. Луків). Нерідко однотипні сурядні частини поєднані в одному ряду і сполучниками, і без них: *Цвіркун сюрчить, і сад шумить, Снуються тіні волохаті* (М. Луків); *Цвіте барвінок, ряст цвіте, І терен зацвітає* (М. Луків); *Іржуть коні, дзвенить далечінь, і плавом пливуть назустріч втомлені капітулюючі війська...* (О. Гончар). Отже, безсполучникові і сполучникові складносурядні речення зі значенням переліку одночасних подій є формально-синтаксичними варіантами єднальних складносурядних речень з таким самим значенням.

Однотипними постають і предикативні частини: а) з формами наказового способу: *Хай брехня твоє слово дугою не вигне, Хай не вірить твій розум в убогі слова* (В. Симоненко); б) співвідносні з номінативними простими реченнями: *Піщане, Добре, Світязь, Зелений дух отав* (М. Луків); *Бур'ян, трава, дрімота* (М. Луків), що

також уможлиблює зарахування подібних безсполучникових конструкцій до єднальних складносурядних речень переліку, пор.: *Хай брехня твоє слово дугою не вигне і хай не вірить твій розум в убогі слова; Садок, і пасіка, і дід...* (М. Луків). Так само вважаємо за можливе розглядати як складносурядні єднальні речення безсполучникові утворення, що передають незмінність подій у часі, на взірць: *Так є, так було завжди, так, мабуть, довіку буде*, пор.: *Так є, і так було завжди, І так, мабуть, довіку буде* (М. Луків).

У безсполучникових складносурядних реченнях зі значенням часової послідовності предикативні частини відтворюють перелік дій, фактів, явищ, котрі постають змінюваними в часовій послідовності, що спричиняє закріпленість порядку предикативних частин і відповідно потрактування структури таких речень як негнучкої. За типову ознаку безсполучникових складносурядних речень часової послідовності зазвичай правлять різні форми присудків, лексичні показники часової послідовності та загальний зміст усієї складної конструкції: *Достигло жито, споловіло жито, Вогнем червоним палахкочуть маки* (М. Луків); *До війни, невдовзі після закінчення металургійного інституту, теперішній секретар керував заводською партійною організацією, потім висунули в міськком, далі в обком, під час війни став на одному з фронтів генералом* (О. Гончар); *Чорний згорток шкіри тьмяно блиснув у нього в руках, потім він витяг кілька пар червоноармійської білизни, два відрізи на шинелю, три пари нових галіфе, білу байку на онучі* (Г. Тютюнник); *У ті ночі своєї самотності та неприкаяності Таня, блукаючи по слідах свого кохання, непомітно для себе заходила на вулицю Вільної академії... звідти щось вело її на студентський «острів Кохання» над журавлівською кручею...* (О. Гончар); *Минула осінь, одвіяла-відхурделила зима, настала бентежна пора рясту, пора зацвітань і одцвітань* (М. Стельмах).

Детальний аналіз формально-граматичної і семантико-синтаксичної структури безсполучникових складних конструкцій дає змогу, крім проаналізованих, зарахувати до складносурядних речень ще кілька їхніх груп.

Зокрема, є всі підстави віднести сюди безсполучникові утворення, предикативні частини яких пов'язані одним предметом думки: *Її заливало щастя, вона пила це повітря, цю зоряність неба, тишу озер* (О. Гончар); *В букварях ти наряджена і заспідничена, Поворозками зв'язана, ледве жива, На обличчі тремтить в тебе радість позичена,*

На губах скам'яніли казенні слова (В. Симоненко). С. І. Дорошенко назвав їх «безсполучниковими складними структурами із значенням сумісності дій» та визначив такі їхні специфічні риси: 1) вони не формують однорідного ряду перелічуваності; 2) у вираженні присудків предикативних інгредієнтів не завжди дотримана одночасність, хоч і немає послідовності в називанні дій [3, с. 85]. Часто в цих реченнях перша предикативна частина має загальніший зміст, уводить тему висловлення, а наступні частини її конкретизують: *Поміж хлібами високими іде студбат, сухим металевим дзвоном подзвонює туге колосся; колосковими хвилями переливаються жита; густо засмаглявіли червоні, покручені бурями пшениці* (О. Гончар). У таких конструкціях найчастіше в одній предикативній частині маємо іменник, а в іншій його замінює займенникове слово: *Поруч, без вітру, просто від давнини чи дум зітхнув посивілий журавель, до одного кінця його навіки була ув'язана колода, на другому – у свіжій бадді вода перехоплювала теплу зоряну обніж* (М. Стельмах); *Малу навутиночку вітер відносить, За неї чіпляється сивий бур'ян* (М. Луків), у предикативних частинах уживають різні форми одного займенникового слова: *Йому цвітуть барвінки з м'ятою, Хліба встають круг нього повинню* (М. Луків); *Нас було двоє в однім наметі, Біля вогню ми єдині були* (М. Луків), предикативні частини можуть мати той самий підмет: *Ти був безстрашний, ти зник в усьому бути першим, ти мав безліч стрибків з парашутом* (Ю. Андрухович), інколи друга частина неповна, у ній пропущене слово, яке називає спільний предмет думки: *Дочекалася мати сина, Повернувся з війська...* (М. Луків) – *Дочекалася мати сина, він повернувся з війська; Прозора скляна веранда, залита сірим грозовим світлом, вікна в підтьоках дощу...* (Любко Дереш) – *Прозора скляна веранда, залита сірим грозовим світлом, її вікна в підтьоках дощу*. Паралелізм предикативних частин для цих речень є хоч і можливим, але нетиповим явищем: *О дванадцятій в хаті тихо, О дванадцятій в хаті ясно, О дванадцятій ночі в хаті* (М. Луків); *Ніч підходила з гуркотіннями, Ніч несла божевілля й жах, Плазувала потворними тінями У нервово пружних куцах* (В. Симоненко); *Ми – цвіт нації, ми – цвіль нації* (Любко Дереш). Безсполучникові конструкції, предикативні частини яких пов'язані одним предметом думки, не завжди допускають усталення сполучників сурядності, але граматична рівноправність їхніх предикативних

частин безперечна, що й умотивовує можливість потрактування їх як складносурядних речень. Ці речення також виражають єднальні семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами.

Ще одну групу єднальних складносурядних безсполучникових речень, на нашу думку, утворюють конструкції з обмежувальним значенням, у другій предикативній частині яких наявні частки *тільки*, *лише* (*лиш*): *До самого села не трапилося жодної живої душі, тільки де-не-де кам'яні хрести знов білили над шляхом...* (О. Гончар); *Вранці ...помітно безлюдніє Зачіплянка, тільки дітлашня, заїдена шовковицею, галасає на вулиці та біля саги* (О. Гончар); *Він не знав ні болю, ані ран, Лиш ганьба на все життя зосталась* (М. Луків); *Дерева в заметах по крони, Безмовна лежить далина, Лише галасливі ворони Над лісом кричать дотемна* (М. Луків). Подібні утворення можна легко трансформувати в складносурядні сполучникові речення, пор.: *До самого села не трапилося жодної живої душі, і тільки де-не-де кам'яні хрести знов білили над шляхом; Вранці помітно безлюдніє Зачіплянка, і тільки дітлашня, заїдена шовковицею, галасає на вулиці та біля саги; Він не знав ні болю, ані ран, і лиш ганьба на все життя зосталась; Дерева в заметах по крони, Безмовна лежить далина, і лише галасливі ворони Над лісом кричать дотемна.* І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська і тільки, і лише вважають сполучниковими поєднаннями: *Уже й збігла вода, і тільки де-не-де в маленьких калюжах спалахує рання зоря* (В. Земляк); *Веселиться молодь, і лише ордени на грудях у юнаків нагадують недавню війну* (Ю. Яновський) [5, с. 609]. Таке потрактування видається не зовсім коректним, про що свідчать, по-перше, конструкції без сполучника і на взірць наведених вище, і, по-друге, можливість перенесення часток *тільки*, *лише* в інтерпозицію: *Але це відійшло, розтануло разом з ладаними димами, зостався для студента тільки оцей довершений архітектурний витвір, оця симфонія пластики* (О. Гончар) – *Але це відійшло, розтануло разом з ладаними димами, і зостався для студента тільки оцей довершений архітектурний витвір, оця симфонія пластики.*

Складносурядними єднальними реченнями з наслідковим значенням є безсполучникові конструкції з предикативними частинами, маркованими займенниковим словом *тому*: *Інші об'єкти, нижчих рангів, репрезентовані широкими шарами іменникової лексики (назвами людей, тварин, рослин, явищ природи, конкретних предметів,*

абстрактних понять тощо), **тому** вони індивідуалізовані меншою мірою (О. Межов); Своєрідність знахідного у функції об'єкта полягає в тому, що йому властиве сполучення переважно з дієсловами, зрідка – предикативними прислівниками, **тому** найширше представлений знахідний об'єкта дії або стану... (О. Межов).

До складносурядних речень варто зарахувати також безсполучникові конструкції з чітко вираженим протиставним значенням між їхніми предикативними частинами, формованим запереченням у першій частині і ствердженням – у другій, уживанням у предикативних частинах лексичних або контекстуальних антонімів: *Ні, то не сум промінить риса кожна, то творчість б'є з натхненних наших віч* (В. Симоненко); *Не хвали сам себе, хай народ похвалить тебе* (Н. тв.); *Позаду – село, попереду – ліс* (А. Дімаров); *Він – паяц, комедіант, на найнижчому щаблі суспільства, вона – володарка світу, напівбогиня. Він – потвора, вона – сліпуча красуня* (А. Дімаров). С. І. Дорошенко підкреслює, що часто такі утворення бувають із «симетричним розташуванням слів в обох складових частинах» [3, с. 94]. У реченнях із заперечною першою і стверджувальною другою частинами можуть бути однакові підмети в обох компонентах: *Мир – не просто правда, – мир є справедливість* (П. Тичина); *Але він – не слуга слова, він – його володар* (М. Рильський); *Вони не згинули, вони живуть і нині* (М. Бажан).

Убачаємо за можливе розглядати як складносурядні речення й безсполучникові конструкції приєднувального типу: *Цього ще не було, можливості чогось такого Таня і в думках не припускала...* (О. Гончар); *Об'єктам якісної ознаки відведено третє рангове місце, оскільки вони значеннєво диференційовані меншою мірою, ніж об'єкти стану, до того ж більшість з них у предикатів якості мають факультативний вияв* (О. Межов), пор.: *Цього ще не було, та й можливості чогось такого Таня і в думках не припускала; Об'єктам якісної ознаки відведено третє рангове місце, оскільки вони значеннєво диференційовані меншою мірою, ніж об'єкти стану, та й до того ж більшість з них у предикатів якості мають факультативний вияв.* Деякі з цих конструкцій не допускають підставлення приєднувального сполучника, але друга частина має всі ознаки приєднувальної – вона подає додаткову інформацію, додаткові зауваження до висловленого в першій частині, оцінку сказаного в ній, наслідок, що впливає зі змісту першої частини: *Це завтра вже стало сьо-*

*годні, ось яка історія (О. Гончар); Інші [ягнята] бігають, вибрикують, а цього щоразу треба підносити до матері; само не встигає за сакманом... (О. Гончар); У сукупність морфологічних варіантів об'єктного компонента входить як обов'язкова форма орудний відмінок, що сполучається з обмеженим колом дієслів керівництва, володіння, ставлення до об'єкта, моторними дієсловами; також він реалізує факультативну валентність деяких прикметникових предикатів... (О. Межов). До цієї групи зараховуємо і безсполучникові утворення з підсилювальним або виокремлювальним значенням та значенням припущення, маркерами таких речень є відповідні слова в другій предикативній частині: З середини приміщення... силою пробивався... якийсь гевал... увесь обвішаний шкребками, каструлями, віршовками різної товщини, **навіть** круг шиї в нього теліпалось хомутом обкинуте кільце каната (О. Гончар); Загалом орудний у функціях знаряддя й засобу дії в сучасній українській літературній мові не виявляє ніяких стилістичних обмежень і відзначений стійкістю, **особливо** це стосується орудного знаряддя (О. Межов); Водночас деякі його (давального відмінка. – Р. Х.) семантико-синтаксичні ознаки виявляють певні модифікації, **зокрема** валентний зв'язок із предикатом порівняно із знахідним у давального позначений помітною послабленістю... (О. Межов); Можливо, надійде час і для вивчення літературних особливостей наукових праць М. Грушевського, **принаймні** для цього існують об'єктивні підстави... (Н. Янкова).*

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Складносурядні речення в сучасній українській мові репрезентовані сполучниковими й безсполучниковими конструкціями. Щодо розгалуженості семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами безсполучникові утворення значно поступаються сполучниковим. Безсполучникові складносурядні речення функціують у сфері єднальних, де вони представлені найширше, протиставних та приєднувальних відношень. Безсполучникові конструкції зазвичай можна трансформувати у відповідні сполучникові, унаслідок чого вони здебільшого постають як формально-синтаксичні варіанти того самого складносурядного речення. Незначна частина безсполучникових складносурядних речень не мають відповідників серед сполучникових. На нашу думку, наведені в статті положення перспективні для подальшого вивчення безсполучникових складних конструкцій.

Джерела та література

1. Беляев Ю. И. Синтаксис современного русского литературного языка : [учеб. пособие] / Ю. И. Беляев. – Херсон : Айлант, 2001. – 494 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. [для студ. філол. фак. вуз.] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Дорошенко С. І. Наукові простори : [вибр. пр.] / С. І. Дорошенко. – Х. : Новое слово, 2009. – 488 с.
4. Поспелов Н. С. О грамматической природе и принципах классификации бессоюзных сложных предложений / Н. С. Поспелов // Вопросы синтаксиса современного русского языка. – М. : Изд-во АН СССР, 1950. – С. 11–19.
5. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання : [навч. посіб.] / І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
6. Христианінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : [монографія] / Р. О. Христианінова. – К. : Ін-т укр. мови ; Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. – 368 с.
7. Ширяев Е. Н. Бессоюзное сложное предложение в современном русском языке / Е. Н. Ширяев. – М. : Наука, 1986. – 221 с.

Христианинова Раиса. Семантико-синтаксические разновидности бессоюзных сложносочиненных предложений в современном украинском языке. Стаття посвящена актуальній проблемі теорії складних пропозицій. В ній досліджені бессоюзні конструкції, образовані граматически рівноправними предикативними частинами, які з'єднані сочинительною зв'язкою, обґрунтована можливість зачислення таких конструкцій до складносочинених пропозицій. Проаналізована семантико-синтаксическа організація цих мовних одиниць і виділені їх семантико-синтаксическі типи і різновидності. Установлено, що бессоюзні складносочиненні пропозиції функціонують в області з'єднательних, сопоставительно-противительних і присоединительних відносин. Самими розгалуженими по значенню являються конструкції з з'єднательними відносинами між предикативними частинами, вони представлені кількома різновидностями – со значенням перерахування одночасних або послідовних во часі подій, сумісних дій, обмеження і наслідка. Сопоставительно-противительні і присоединительні бессоюзні складносочиненні пропозиції представлені значно вже. Конструкції бессоюзного і союзного типів зазвичай являються формально-синтаксическими варіантами одних і тих же складносочинених пропозицій. Незначительна частина бессоюзних складносочинених пропозицій не мають аналогів союзного типу.

Ключевые слова: бессоюзное сложносочиненное предложение, сочинительная связь, соединительные семантико-синтаксические отношения, сопоставительно-противительные отношения, присоединительные отношения.

Khrystianinova Raisa. Semantic-Syntactical Types of Asyndetic Compound Sentences in Modern Ukrainian Language. The article deals with the topical

problem concerning the theory of complex and compound sentences. It considers asyndetic constructions built by grammatically equal predicative parts connected with the help of coordination. There has been proved the possibility to classify those structures as compound sentences. There has been offered an analysis of semantic-syntactical arrangement of those lingual units, as well as defined their semantic-syntactical types and subtypes. It has been found out that asyndetic compound sentences function in the area of copulative, comparative-contrastive, and conjoined relations. Constructions with copulative relations between predicative parts are most spread by their semantics, being represented by several types, namely those with the meaning of simultaneous or successive events in time, those of actions compatibility, and restricting and consequent ones. Rather rare are comparative-contrastive and conjoined asyndetic compound sentences. Asyndetic and conjunctive constructions often represent formal-syntactical variants of the same compound sentences. The number of those asyndetic compound sentences that don't have any analogues among conjunctive ones is very low.

Key words: an asyndetic compound sentence, coordination, copulative semantic-syntactical relations, comparative-contrastive relations, conjoined relations.

УДК 881.133.1'367.2

Oksana Martyniuk

L'ACTANCE DANS LES PHRASES IMPERSONNELLES (LE CAS DU FRANÇAIS)

Мартинюк Оксана. Актантність в безособових реченнях (на матеріалі французької мови). У статті досліджено функціональні особливості актантності в безособових реченнях. Актантність визначає певну кількість актантів у реченні-висловленні, їхні комбінаторні можливості, функціональні ролі та засоби реалізації у мовленні. Аналіз комбінаторних особливостей елементів речення є необхідним для розуміння структурної і семантичної організації висловлення, адже функціонування слів у мовленні відбувається не ізольовано, а залежно від їхніх семантико-граматичних позицій. Кількість актантів у реченні залежить від валентності дієслова, яка визначає їх форму та реалізується у поверхневій структурі факультативно чи обов'язково. Через своєрідну синтагматичну валентність дієслово-предикат потребує кореляції з певними синтаксичними умовами, наявності суб'єктно-об'єктних елементів / актантів для заповнення позицій підмета і комплементів дієслова (чи суб'єкта й об'єктів). Не всі дієслова мають однакову кількість актантів. Крім того, одне і те саме дієслово може мати їх різну кількість залежно від ситуації. Досліджено різні